

Яценко Таміла Олексіївна,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
tamilakod@ukr.net

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5 КЛАСУ В РЕТРОСПЕКТИВІ МЕТОДИЧНОЇ СПАДЩИНИ Н. Й ВОЛОШИНОЇ

Ключові слова: Н.Й. Волошина, естетичне виховання, НУШ, українська література, модельна навчальна програма, підручник, між мистецька взаємодія, культурна компетентність.

Неперехідне значення у висвітленні теоретичних і методичних засад естетичного виховання учнів у процесі вивчення української літератури в реаліях НУШ має дослідження *Н.Й.Волошиної* яка обґрунтувала провідну ідею формування естетичної свідомості школярів [2]. Науковиця акцентувала на значущості навчальних програм, у яких визначено зміст шкільної літературної освіти в міжпредметних зв'язках із іншими видами мистецтв, що розвиває образне сприймання та естетичний смак, формує художнє мислення, впливає на емоційну сферу [2, с. 45], тобто в цілому забезпечує загальний розвиток особистості. Відтак у чинній *модельній навчальній програмі «Українська література»* для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (науковий керівник – Т. Яценко), підготовленої в Інституті педагогіки НАПН України, як концептуальні орієнтири шкільної літературної освіти НУШ визначено «розвиток компетентних учнів-читачів, розширення культурно-пізнавальних інтересів, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду та естетичних смаків» учнів 5-6 класів [1, с. 1].

Результативними ознаками сучасного шкільного курсу української літератури є його компетентісна спрямованість, що досягається сформованістю ключових компетентностей учнів, зокрема й культурної. На її послідовне формування орієнтують художні й навчальні тексти, методичний апарат підручників «Українська література. 5 клас» та «Українська література. 6 клас» (автори – Т. Яценко, В. Пахаренко, О. Слижук) [].

У рубриці «У колі мистецтв» презентовано пізнавальну і доступну для учнів 5–6 класів навчальну інформація про українські культурні надбання (репродукції картин, фото скульптури, архітектурних пам'яток, короткий аналіз художніх полотен і музичних творів тощо), що допомагає глибокому осмисленню ідейно-художнього змісту літературного твору, формуванню вмінь проводити мистецькі паралелі в процесі його вивчення. Так, під час ознайомлення із вступною навчальною темою про значущість читання і книжок у житті людини акцентується на важливості різних видів мистецтва. Зокрема зазначається, що «серед них – музика, живопис, скульптура,

архітектура, театр, кіно та інші. Та головне, що об'єднує справжні твори мистецтва різних видів,— це їхня мистецька цінність, пізнавальне, виховне, естетичне значення, яке вони мають для людей» [3, с. 8].

Формуванню в учнів-читачів здатності розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у багатоманітних культурах через різні види мистецтва, що є в основі культурної компетентності, сприяють завдання репродуктивного та пошукового характеру. Як-от, у процесі вивчення казки Лесі Українки «Лелія»: «Розглянь картину К. Білокур «Квіти за тином». Поділися своїми враженнями про цей твір зі своїми однокласниками/однокласницями. Знайди в тексті казки «Лелія» опис грядочки з квітками Мар'яни. Чи нагадує тобі опис цих квітів зображення на картині художниці? Чим саме? Зверни увагу на виразність білого кольору в тексті казки та на полотні» [3, с. 48].

Про синтез мистецтв йдеться в навчальному матеріалі підручника до літературної казки В. Шевчука «Чотири сестри»: «Мотив зміни пір року є традиційним у різних видах мистецтва. Ти вже переконалась/переконався у цьому, читаючи літературну казку Валерія Шевчука, слухаючи музику Антоніо Вівальді, переглядаючи ілюстрації Ольги Рубіної та картину «Пробудження» Ольги Ковтун» [3, с. 68].

Завдання з урахуванням міжмистецької взаємодії також передбачено в процесі текстуального вивчення оповідання М. Вінграновського «Гусенятко»: «Яку пору року змальовує П. Нілус на картині «Поле з гусями»? Порівняй зображену художником природу з описаною в оповіданні М. Вінграновського «Гусенятко». Які кольори у змалюванні природи переважають в літературному творі, а які – на картині? Який настрій відтворюють художник і письменник?» [3, с. 160].

У процесі вивчення творчості Т. Шевченка в пілотних 6 класах НУШ акцентується на синтезі мистецтв у творчості митця. Із рубрики «У колі мистецтв» учні дізнаються пізнавальну інформацію про особистість Т. Шевченка: «Живопис для Т. Шевченка став потребою і вираженням творчого духу. У картинах відображено всю глибину і самотність його особистості. Він створював портрети та автопортрети, пейзажі, замальовки на історичні та міфологічні сюжети. Основний акцент художник робив на зображенні обличчя своїх героїв, а особливо виразними є їхні очі. Мотиви, сюжети Шевченка-поета і художника часто перегукуються та взаємодоповнюються». Для розвитку творчої уяви, естетичного смаку учнів подано завдання рубрики «Поміркуй»: «Роздивись картину Т. Шевченка «Селянська родина». Опиши її сюжет. Чим споріднені, а чим відрізняються сюжети цієї картини і вірша «І досі сниться...»? Яке символічне значення мають відблиски сонця на картині?» Завдання дослідницького характеру рубрики «Читай і досліджуй!» також спрямоване на формування культурної компетентності: «Скориставшись матеріалами інтернет-джерел, рекомендованих учителем/учителькою, добери пейзажі українських художників, якими можна було б проілюструвати вірш «І досі сниться...». Зверни увагу на пейзажі А. Куїнджі та М. Сергєєва, які візуалізують образ

українського села, показують його красу та чарівність». І на закріплення здобутих знань шестикласникам запропоновано запитання: «Т. Шевченко — не лише поет, а й видатний художник. Як це позначилося на змалюванні картин у вірші «І досі сниться...»? Назви зорові образи, показані у творі. Про що вони свідчать?».

Отже, методичні напрацювання Н. Й. Волошиної щодо естетичного виховання учнів у процесі вивчення української літератури залишаються базовими в реаліях НУШ для методичного розв'язання проблеми формування культурної компетентності учнів.

Література

1. Модельна навчальна програма «Українська література» 5–6 класи для закладів загальної середньої освіти /автори: Яценко Т. О. та ін. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 64 с.
2. Наукові основи методики літератури: Навчально-методичний посібник / За редакцією Н.Й. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
3. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А. Українська література: підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2022. 256 с.